Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

18. december 2025*

»Præjudiciel forelæggelse – konkurrence – artikel 102 TEUF – misbrug af dominerende stilling – markedet for engroshandel med brændstoffer i Bulgarien – avancepres for konkurrenter eller »prispres« – afgrænsning af produktmarkedet – vertikalt opdelt marked – hensyntagen til punktafgiftsordningen«

I sag C-260/24,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Administrativen sad Sofia-oblast (forvaltningsdomstolen i provinsen Sofia, Bulgarien) ved afgørelse af 15. april 2024, indgået til Domstolen den 15. april 2024, i sagen

»Lukoil Bulgaria« EOOD,

mod

Komisia za zashtita na konkurentsiata

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, C. Lycourgos, og dommerne O. Spineanu-Matei (refererende dommer), S. Rodin, S. Gervasoni og N. Fenger,

generaladvokat: L. Medina

justitssekretær: fuldmægtig R. Stefanova-Kamisheva,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 10. april 2025,

efter at der er afgivet indlæg af:

– »Lukoil Bulgaria« EOOD ved advokati Y. Pekunov og A. Velichkov, yuriskonsult A. Pekunova og A. Robertson, KC

– Komisia za zashtita na konkurentsiata ved M. Goranova, N. Mincheva og Y. Nenkova,

– den bulgarske regering ved T. Mitova, R. Stoyanov og T. Tsingileva, som befuldmægtigede,

* Processprog: bulgarsk.

– Europa-Kommissionen ved V. Hitrovs, E. Rousseva og I. Söderlund, som befuldmægtigede,

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 102 TEUF.

2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem »Lukoil Bulgaria« EOOD (herefter »Lukoil Bulgaria«) og Komisia za zashtita na konkurentsiata (konkurrencebeskyttelseskommissionen, Bulgarien, herefter »den bulgarske konkurrencemyndighed«) vedrørende gyldigheden af afgørelse nr. 184 af 16. februar 2023 (herefter »den bulgarske konkurrencemyndigheds afgørelse«), hvorved denne sidstnævnte fastslog, at dette selskab havde misbrugt en dominerende stilling.

Retsforskrifter

EU-retten

3 Artikel 102 TEUF foreskriver:

»En eller flere virksomheders misbrug af en dominerende stilling på det indre marked eller en væsentlig del heraf er uforenelig med det indre marked og forbudt, i den udstrækning samhandelen mellem medlemsstater herved kan påvirkes.

Misbrug kan især bestå i:

a) direkte eller indirekte påtvingelse af urimelige købs- eller salgspriser eller af andre urimelige forretningsbetingelser

b) begrænsning af produktion, afsætning eller teknisk udvikling til skade for forbrugerne

c) anvendelse af ulige vilkår for ydelser af samme værdi over for handelspartnere, som derved stilles ringere i konkurrencen

d) at det stilles som vilkår for indgåelse af en aftale, at medkontrahenten godkender tillægsydelser, som efter deres natur eller ifølge handelssædvane ikke har forbindelse med aftalens genstand.«

Bulgarsk ret

4 Artikel 21 i Zakon za zashtita na konkurentsiata (lov om beskyttelse af konkurrencen, DV nr. 02 af 28.11.2008, herefter »ZZK«) bestemmer:

»Virksomheders adfærd, som udgør en monopolstilling eller en dominerende stilling, og adfærd udvist af to eller flere virksomheder, der indtager en kollektiv dominerende stilling, er forbudt, når adfærden kan hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen, og berører forbrugernes interesser, navnlig ved:

1) direkte eller indirekte fastsættelse af købs- eller salgspriser eller af andre urimelige forretningsbetingelser

2) begrænsning af produktion, handel og teknisk udvikling til skade for forbrugerne

3) anvendelse af forskellige betingelser for samme type kontrakter i forhold til visse partnere, hvilket stiller dem i en situation med ulige behandling af konkurrenter

4) at gøre indgåelse af aftaler betinget af, at den anden part påtager sig yderligere forpligtelser, eller at der indgås supplerende aftaler, som efter deres natur eller ifølge sædvanlig handelssædvane ikke er forbundet med hovedaftalens genstand eller med dens opfyldelse

5) uberettiget nægtelse af at levere en vare eller tjenesteydelse til en faktisk eller potentiel kunde med henblik på at hindre kundens forretningsaktiviteter.«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

5 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at den økonomiske koncern Lukoils (herefter »Lukoil-koncernen«) aktiviteter i Bulgarien omfatter produktion, engroshandel og detaildistribution af olieprodukter, som således omfatter hele værdikæden i sektoren for markedsføring af disse produkter. Inden for denne gruppe er »Lukoil Neftohim Burgas« AD, som har det eneste olieraffinaderi i Bulgarien, den største producent af motorbrændstoffer, der sælges i denne medlemsstat. Lukoil Bulgaria driver virksomhed på markedet for engroshandel med motorbrændstoffer, dvs. benzin til biler og dieselolie (herefter »engrosmarkedet for brændstoffer«), og driver en af de største nationale tankstationskæder.

6 Ifølge den bulgarske konkurrencemyndigheds afgørelse råder Lukoil-koncernen over den eneste logistik-, oplagrings- og transportinfrastruktur i Bulgarien, som giver koncernen en ekstraordinær konkurrencefordel på engrosmarkedet for brændstoffer, hvor koncernen indtager en dominerende stilling.

7 Ved denne afgørelse fastslog den pågældende myndighed, at Lukoil Bulgaria havde gennemført en prispolitik på dette marked, hvorefter selskabet anvendte lavere salgspriser på de brændstoffer, der var pålagt punktafgift (det efterfølgende marked), end de priser, som selskabet anvendte på brændstoffer, hvor disse afgifter var suspenderet (det forudgående marked). Denne prispolitik, der resulterer i et avancepres, udgør et misbrug af en dominerende stilling i strid med ZZK's artikel 21.

8 I forbindelse med det søgsmål, som Lukoil Bulgaria har anlagt til prøvelse af denne afgørelse ved Administrativen sad Sofia-oblast (forvaltningsdomstolen i provinsen Sofia, Bulgarien), som er den forelæggende ret, har selskabet bl.a. gjort gældende, at den pågældende myndighed har afgrænset det relevante marked forkert.

9 Lukoil Bulgaria er for det første af den opfattelse, at det relevante marked burde have omfattet flydende petroleumsgas (LPG) og metan, idet disse to produkter udgør erstatninger for benzin og dieselolie. Udelukkelsen heraf førte til en overvurdering af Lukoil Bulgarias markedsstyrke. Den bulgarske konkurrencemyndighed har afvist dette argument med den begrundelse, at LPG og metan kun delvist er substituerbare med benzin og dieselolie.

10 Lukoil Bulgaria har for det andet gjort gældende, at benzin og dieselolie ikke er substituerbare produkter, hverken på efterspørgsels- eller udbudssiden, hvorfor de ikke er en del af det samme marked. Den bulgarske konkurrencemyndighed er for sin del af den opfattelse, at selv om benzin og dieselolie ikke er substituerbare ud fra den endelige forbrugers synspunkt, er de samme leverandørers handel med disse to typer brændstoffer og prisdannelsen på engrosmarkedet for brændstoffer derimod underlagt de samme betingelser.

11 Den forelæggende ret er af den opfattelse, at det derfor skal afgøres, om en national konkurrencemyndighed med henblik på anvendelsen af artikel 102 TEUF kan lade brændstoffer, der ikke er substituerbare, være omfattet af det samme marked. Hvis dette var tilfældet, kunne den omtvistede afgørelse ifølge den forelæggende ret have medført, at dieselolie og benzin blev omfattet af det samme marked. I et sådant tilfælde ville den bulgarske konkurrencemyndigheds afslag på at medtage LPG på dette marked imidlertid savne en rimelig begrundelse, idet benzin delvist kan substitueres med LPG.

12 For det andet er Lukoil Bulgaria af den opfattelse, at den bulgarske konkurrencemyndighed med urette fandt, at engrosmarkedet for brændstoffer kunne opdeles vertikalt i to delmarkeder, nemlig det forudgående marked for brændstoffer solgt under en ordning med suspension af punktafgifter og på det efterfølgende marked for brændstoffer til endeligt forbrug efter betalingen af disse afgifter.

13 Lukoil Bulgaria har bl.a. gjort gældende, at den bulgarske konkurrencemyndighed har bekræftet, at dette selskab har en relativt stor markedsandel på engrosmarkedet for brændstoffer på mellem 40 og 60% og har en dominerende stilling på dette marked og på delmarkedet for brændstoffer, der sælges under punktafgiftssuspensionsordningen. Den bulgarske konkurrencemyndigheds afgørelse indeholder imidlertid ikke nogen vurdering af det nævnte selskabs markedsandele på de to delmarkeder, der er sondret imellem i denne afgørelse, og identificerer ikke de operatører, der er til stede på hvert af disse delmarkeder. Lukoil Bulgaria er af den opfattelse, at EU-retten er til hinder for, at en konkurrencemyndighed fastslår, at en virksomhed har en dominerende stilling, uden udtrykkeligt at angive dennes markedsandele, hvilket den bulgarske konkurrencemyndighed har bestridt.

14 Den forelæggende ret ønsker derfor oplyst, om den bulgarske konkurrencemyndighed med henblik på at fastslå en overtrædelse som den, Lukoil Bulgaria angiveligt har begået, var forpligtet til at undersøge alle de to omhandlede markeders væsentlige karakteristika ved for hvert af disse markeder at fastlægge markedsandelene, markedets størrelse og markedsaktørerne.

15 På denne baggrund har Administrativen sad Sofia-oblast (forvaltningsdomstol i Sofia-provinsen) besluttet at udsætte sagen og forelægge følgende spørgsmål for Domstolen til præjudiciel afgørelse:

»1) Skal artikel 102 TEUF samt princippet om retten til forsvar, retssikkerhedsprincippet og princippet om beskyttelse af den berettigede forventning, herunder uskyldsformodningen, fortolkes således, at de relevante markeder (de markeder, hvor tilsidesættelsen blev begået) i tilfælde af ulovligt avancepres (margin squeeze) er to vertikalt opdelte markeder, nemlig upstream-markedet og downstream-markedet, og at konkurrencemyndigheden netop for så vidt angår de pågældende to markeder ved formuleringen af den påberåbte tilsidesættelse og den endelige administrative afgørelse er forpligtet til at fastlægge de faktiske omstændigheder vedrørende størrelsen af disse markeder, disses markedsaktører og markedsandelene for disse markeders aktører, herunder de relevante markedsandele for den virksomhed, som ifølge konkurrencemyndigheden indtager en dominerende stilling?

2) Skal artikel 102 TEUF, sammenholdt med princippet om retten til forsvar, retssikkerhedsprincippet og princippet om beskyttelse af den berettigede forventning, herunder uskyldsformodningen, fortolkes således, at den i forbindelse med en sag i henhold til artikel 102 TEUF ikke tillader, at produkter medtages i ét og samme nationale marked for produkter, der hverken på efterspørgsels- eller på udbudssiden er substituerbare, således som [den bulgarske konkurrencemyndighed] har gjort det i [hovedsagen], idet [den] har medtaget brændstofferne dieselolie og benzin A-95H i et og samme produktmarked for brændstoffer?

3) Hvis det er tilladt at medtage brændstoffer, der ikke er substituerbare på udbuds- og efterspørgselssiden, i et enkelt nationalt produktmarked, er det da tilladt ikke at medtage det tredje primære brændstof i dette nationale marked, nemlig […] [LPG], der på det nationale marked har en markedsandel svarende til markedsandelen for benzin, i produktmarkedet for brændstoffer?«

Formaliteten vedrørende anmodningen om præjudiciel afgørelse

16 Den bulgarske konkurrencemyndighed og den bulgarske regering har bestridt, at anmodningen om præjudiciel afgørelse kan antages til realitetsbehandling. Disse interesserede parter har i det væsentlige fremført tre argumenter i denne henseende.

17 For det første er den bulgarske konkurrencemyndigheds afgørelse udelukkende baseret på anvendelsen af bulgarsk ret, og artikel 102 TEUF finder ikke anvendelse, eftersom det hævdede misbrug af dominerende stilling ikke påvirker samhandelen mellem medlemsstaterne. For det andet har den forelæggende ret hverken defineret de faktiske og retlige omstændigheder, som de præjudicielle spørgsmål hænger sammen med, eller redegjort for de faktiske forhold, som disse spørgsmål er baseret på, hvilke oplysninger er nødvendige for at opnå en fortolkning af EU-retten, som den kan bruge. Den forelæggende ret har i realiteten begrænset sig til at gengive de argumenter, som parterne i hovedsagen har fremført. For det tredje svarer den foreliggende anmodning om præjudiciel afgørelse ifølge den bulgarske konkurrencemyndighed i praksis til at overføre den forelæggende rets kompetence til at afgøre spørgsmålet om afgrænsningen af det relevante marked, som er afgørende for løsningen af den nævnte tvist, til Domstolen.

18 Det følger af fast retspraksis, at det inden for rammerne af den ved artikel 267 TEUF indførte procedure udelukkende tilkommer den nationale retsinstans, for hvem en tvist er indbragt, og som har ansvaret for den retlige afgørelse, som skal træffes, på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag at vurdere, såvel om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, som den forelægger Domstolen. Når de forelagte spørgsmål vedrører fortolkningen af EU-retten, er Domstolen derfor principielt forpligtet til at træffe afgørelse (dom af 21.4.1988, Pardini, 338/85, EU:C:1988:194, præmis 8, og af 22.10.2024, Kolin Inşaat Turizm Sanayi ve Ticaret, C-652/22, EU:C:2024:910, præmis 36 og den deri nævnte retspraksis).

19 Heraf følger, at der foreligger en formodning for, at de spørgsmål, som de nationale retsinstanser forelægger, er relevante. Domstolen kan kun afslå at træffe afgørelse vedrørende et præjudicielt spørgsmål fra en national retsinstans, såfremt det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af EU-retten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, når problemet er af hypotetisk karakter, eller når Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan give en sagligt korrekt besvarelse af de forelagte spørgsmål (dom af 9.9.2021, GE Auto Service Leasing, C-294/20, EU:C:2021:723, præmis 40 og den deri nævnte retspraksis).

20 Hvad i det foreliggende tilfælde angår det første argument, der er nævnt i denne doms præmis 17, fremgår det ikke åbenbart, at fortolkningen af artikel 102 TEUF ikke har nogen forbindelse med de faktiske forhold eller genstanden for hovedsagen.

21 For det første fremgår det af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at den forelæggende ret er af den opfattelse, at denne artikel 102 TEUF finder anvendelse i hovedsagen. Desuden skal den pågældende artikel 102 TEUF anvendes af egen drift af enhver national ret (dom af 13.7.2006, Manfredi m.fl., C-295/04 – C-298/04, EU:C:2006:461, præmis 31).

22 For det andet følger det af indholdet af den bulgarske konkurrencemyndigheds afgørelse, således som det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at Lukoil Bulgaria opererer på hele Republikken Bulgariens område, og den i hovedsagen omhandlede prispraksis gennemføres på nationalt plan. En sådan konstatering, som det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve, er i sig selv tilstrækkelig til at fastslå, at denne praksis kan påvirke handelen mellem medlemsstaterne som omhandlet i artikel 101 TEUF og 102 TEUF (jf. i denne retning dom af 5.12.2006, Cipolla m.fl., C-94/04 og C-202/04, EU:C:2006:758, præmis 45 og den deri nævnte retspraksis). Når en national konkurrencemyndighed anvender de bestemmelser i national ret, der forbyder misbrug af en dominerende stilling, på en adfærd udvist af en virksomhed, der kan påvirke samhandelen mellem medlemsstater som omhandlet i artikel 102 TEUF, pålægger artikel 3, stk. 1, i Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i […] artikel [101 TEUF] og [102 TEUF] (EFT 2003, L 1, s. 1) den nationale konkurrencemyndighed ligeledes at anvende artikel 102 TEUF parallelt (jf. i denne retning dom af 3.4.2019, Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie, C-617/17, EU:T:2019:283, præmis 26 og den deri nævnte retspraksis).

23 Hvad angår det andet argument, der er nævnt i denne doms præmis 17, bemærkes, at anmodningen om præjudiciel afgørelse, således som det fremgår af artikel 94, litra c), i Domstolens procesreglement, skal indeholde en fremstilling af grundene til, at den forelæggende ret finder, at der er tvivl om fortolkningen eller gyldigheden af visse EU-retlige bestemmelser, samt af sammenhængen mellem disse bestemmelser og den nationale lovgivning, som finder anvendelse på tvisten i hovedsagen.

24 I det foreliggende tilfælde fremgår det af nærværende doms præmis 11 og 14, at den forelæggende ret i det væsentlige har redegjort for grundene til, at den har forelagt Domstolen en anmodning om præjudiciel afgørelse. Det fremgår endvidere af indlæggene fra parterne i hovedsagen, den bulgarske regering og Europa-Kommissionen, at disse i det væsentlige har været i stand til at tage stilling til de forelagte spørgsmål på en fuldstændig og hensigtsmæssig måde.

25 Når dette er sagt, er der ingen begrundelse i forelæggelsesafgørelsen, der gør det muligt at identificere de grunde, der har foranlediget den forelæggende ret til at rejse tvivl om princippet om overholdelse af retten til forsvar, retssikkerhedsprincippet og princippet om beskyttelse af den berettigede forventning, herunder uskyldsformodningen. Det følger heraf, at det første og det andet præjudicielle spørgsmål således ikke kan antages til realitetsbehandling.

26 Hvad angår det tredje argument, der er nævnt i nærværende doms præmis 17, bemærkes, at de forelagte spørgsmål vedrører fortolkningen af artikel 102 TEUF, uden at Domstolen er blevet anmodet om at anvende denne artikel 102 TEUF i hovedsagen. I denne henseende bemærkes, at den i artikel 267 TEUF fastsatte procedure med præjudicielle forelæggelser indfører et tæt samarbejde mellem de nationale retter og Domstolen, som er baseret på en indbyrdes fordeling af opgaverne, og udgør et instrument, ved hjælp af hvilket Domstolen forsyner de nationale retter med de elementer vedrørende fortolkningen af EU-retten, som er nødvendige for, at de kan afgøre de for dem verserende tvister, uden at give Domstolen kompetence til at anvende de EU-retlige regler i et bestemt tilfælde (jf. i denne retning dom af 23.11.2021, IS (Forelæggelsesafgørelsens ulovlighed), C-564/19, EU:C:2021:949, præmis 59 og den deri nævnte retspraksis, af 8.12.2022, HYA m.fl. (Ikke muligt at afhøre anklagemyndighedens vidner), C-348/21, EU:C:2022:965, præmis 49, og af 9.4.2024, Profi Credit Polska (Genoptagelse af en sag, der er afsluttet ved en endelig afgørelse), C-582/21, EU:C:2024:282, præmis 50-55 og den deri nævnte retspraksis).

27 Anmodningen om præjudiciel afgørelse kan under disse omstændigheder udelukkende antages til realitetsbehandling, for så vidt som den vedrører fortolkningen af artikel 102 TEUF.

De præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

28 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 102 TEUF skal fortolkes således, at en konkurrencemyndighed med henblik på at fastslå, at der foreligger et misbrug af avancepres, der er begået af en vertikalt integreret virksomhed, både for det forudgående og det pågældende efterfølgende marked skal godtgøre størrelsen af disse markeder og de andele af de pågældende markeder, som denne virksomhed og dens konkurrenter besidder.

29 I det foreliggende tilfælde fremgår det af de sagsakter, der er fremlagt for Domstolen, at den bulgarske konkurrencemyndighed har konstateret, at det avancepres, som Lukoil Bulgaria foreholdes, finder sted på engrosmarkedet for brændstoffer mellem to delmarkeder, hvoraf det forudgående delmarked er engrosmarkedet for brændstoffer, der henhører under ordningen med suspension af punktafgifter, og det efterfølgende delmarked er engrosmarkedet for brændstoffer efter betaling af punktafgifterne. Avancepresset følger af den omstændighed, at Lukoil Bulgaria

sælger engrosbrændstof på det efterfølgende marked, dvs. efter betaling af punktafgiften, til en pris, der er lavere end den pris, til hvilken Lukoil Bulgaria sælger brændstof under en punktafgiftssuspensionsordning på det forudgående marked.

30 Det skal for det første bemærkes, at et misbrug af avancepres består i en prispolitik, der, når der ikke foreligger en objektiv begrundelse, er urimelig, for så vidt som den faktisk presser de konkurrerende virksomheders avancer og derfor kan medføre en fortrængende virkning for de konkurrenter, der er mindst lige så effektive som den dominerende virksomhed (jf. i denne retning dom af 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, præmis 30 og 31).

31 Ifølge Domstolens praksis udgør avancepres et selvstændigt misbrug, eftersom kvalificeringen af en sådan prispolitik som urimelig som omhandlet i artikel 102 TEUF er forbundet med selve forekomsten af avancepres, og ikke med avancepressets nøjagtige omfang, hvorfor det ikke er nødvendigt at bevise, at engrospriserne på produktet på det forudgående marked eller detailpriserne på det efterfølgende marked i sig selv udgør misbrug som følge af, at priserne alt efter omstændighederne er for høje eller aggressive (jf. i denne retning dom af 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, præmis 34 og den deri nævnte retspraksis).

32 Med henblik på at afgøre, om en dominerende virksomhed har misbrugt denne stilling ved at anvende sådanne afgifter, skal samtlige omstændigheder vurderes, og det må undersøges, om disse afgifter har skullet fjerne eller begrænse køberens muligheder for at foretage indkøb efter et frit valg og spærre konkurrenterne adgangen til markedet, idet der anvendes ulige vilkår for ydelser af samme værdi over for handelspartnere, eller den dominerende stilling søges forstærket gennem en fordrejning af konkurrencen (jf. i denne retning dom af 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, præmis 28 og den deri nævnte retspraksis).

33 Sådanne omstændigheder kan foreligge, når en vertikalt integreret virksomhed, der er dominerende på et marked i tidligere led, søger at hindre den normale konkurrence på et marked grænsende op til dette marked, og som er efterfølgende og domineres af denne virksomhed, for så vidt som en sådan adfærd kan føre til, at virksomhedens lige så effektive konkurrenter fortrænges fra dette tilstødende marked ved dette avancepres. En sådan adfærd kan således som følge især af de tætte forbindelser mellem markederne bevirke, at konkurrencen på det efterfølgende marked svækkes (jf. i denne retning dom af 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, præmis 87 og 91).

34 Det påhviler således den forelæggende ret at tage hensyn til alle de særlige omstændigheder i hovedsagen med henblik på at vurdere, om de to markeder, som den bulgarske konkurrencemyndighed har identificeret, udgør særskilte markeder med tætte forbindelser.

35 Hvis den forelæggende ret for det andet finder, at de to markeder, som den bulgarske konkurrencemyndighed har identificeret, udgør to særskilte, men tæt forbundne markeder, skal denne ret, inden den fastslår, at der foreligger en overtrædelse af artikel 102 TEUF, også undersøge, om den vertikalt integrerede virksomhed er dominerende på det forudgående marked (jf. i denne retning dom af 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, præmis 85-89).

36 Dette er tilfældet, hvis virksomheden har en økonomisk magtposition, som sætter denne i stand til at hindre, at der opretholdes en effektiv konkurrence på dette forudgående marked, idet den kan udvise en i betydeligt omfang uafhængig adfærd over for sine konkurrenter og kunder og i sidste instans over for forbrugerne (dom af 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, præmis 23 og den deri nævnte retspraksis).

37 En dominerende stilling skyldes i øvrigt i almindelighed en kombination af flere forhold, som hver for sig ikke nødvendigvis ville være afgørende (dom af 14.2.1978, United Brands og United Brands Continentaal mod Kommissionen, 27/76, EU:C:1978:22, præmis 66).

38 Domstolen har i denne forbindelse fastslået, at selv om markedsandelenes betydning kan afvige fra marked til marked, udgør besiddelsen over tid af en meget stor markedsandel, medmindre der foreligger usædvanlige omstændigheder, et bevis for, at der foreligger en dominerende stilling, og at markedsandele på over 50% udgør meget store markedsandele (jf. i denne retning dom af 13.2.1979, Hoffmann-La Roche mod Kommissionen, 85/76, EU:C:1979:36, præmis 41, og af 6.12.2012, AstraZeneca mod Kommissionen, C-457/10 P, EU:C:2012:770, præmis 176).

39 Når dette er sagt, forholder det sig ikke desto mindre således, at selv om besiddelsen over tid af en stor markedsandel med henblik på at vurdere, om der foreligger en dominerende besiddelse på et marked, er meget betydelig, kan en dominerende stilling også godtgøres under hensyntagen til andre karakteristika ved det pågældende marked, såsom tilstedeværelsen af betydelige adgangshindringer eller væsentlige infrastrukturer, som gør det muligt at vurdere, om den pågældende virksomhed på dette marked optræder i betydeligt omfang uafhængigt i forhold til sine konkurrenter, kunder og forbrugere.

40 I denne henseende fremgår det i det foreliggende tilfælde af forelæggelsesafgørelsen, at Lukoil Bulgaria opererer i hele brændstofproduktionskæden indtil det endelige salg og ejer landets eneste raffinaderi samt al logistik-, oplagrings- og transportinfrastruktur i landet.

41 For det tredje følger det af Domstolens praksis, at spørgsmålet om, hvorvidt en prispolitik, som er indført af en vertikalt integreret, dominerende virksomhed på et forudgående marked, og som fører til avancepres for denne virksomheds konkurrenter på det efterfølgende marked, har karakter af misbrug, ikke afhænger af, om denne virksomhed har en dominerende stilling på sidstnævnte marked (jf. i denne retning dom af 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, præmis 89).

42 Når dette er sagt, er det, således som Kommissionen har anført, ikke udelukket, at der kan tages hensyn til oplysninger vedrørende dette efterfølgende marked med henblik på at undersøge, om denne prispolitik er i strid med artikel 102 TEUF.

43 En konkurrencemyndighed skal med henblik på at godtgøre, at der foreligger et misbrug, som består i et avancepres, nærmere bestemt påvise, at prisforskellen mellem de produkter og tjenesteydelser, der er omfattet af det forudgående marked og dem, der er omfattet af det efterfølgende marked, enten var blevet negativ eller utilstrækkelig til at dække de specifikke omkostninger, som den dominerende virksomhed skal afholde for at levere sine egne produkter eller tjenesteydelser på det efterfølgende marked, således at denne forskel ikke gør det muligt for en konkurrent, der er lige så effektiv som denne virksomhed, at optage konkurrence med den ved at levere de nævnte varer eller tjenesteydelser på det efterfølgende marked. Domstolen har ligeledes fastslået, at med henblik på vurderingen af lovligheden af den prispolitik, som en dominerende virksomhed anvender, skal man principielt henholde sig til priskriterier baseret på de omkostninger, som den dominerende virksomhed har afholdt, og på virksomhedens strategi (jf. i denne retning dom af 25.3.2021, Slovak Telekom mod Kommissionen, C-165/19 P, EU:C:2021:239, præmis 73 og 74 og den deri nævnte retspraksis).

44 Med henblik på at afgøre, om forskellen mellem en dominerende virksomheds priser på det forudgående marked og de priser, som denne virksomhed anvender på det efterfølgende marked, på dette sidstnævnte marked kan medføre en fortrængende virkning for dens konkurrenter, som er mindst lige så effektive som den, skal det således afgøres, om den nævnte virksomhed ville have været tilstrækkeligt effektiv til at tilbyde sine tjenester på det efterfølgende marked til priser, der ikke var under kostprisen, hvis den på forhånd havde været forpligtet til at betale sine egne priser på det forudgående marked, hvilket principielt forudsætter, at der tages hensyn til den dominerende virksomheds priser og omkostninger på det efterfølgende marked, eller at der, når det ikke er muligt at henvise til disse priser og omkostninger, tages hensyn til konkurrenternes priser og omkostninger på det samme marked (jf. i denne retning dom af 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, præmis 41-46).

45 Endelig skal det fremhæves, at det står den pågældende virksomhed frit for at godtgøre, at dens prispolitik, selv om den har en fortrængende virkning på det efterfølgende marked, stadig er økonomisk begrundet, hvilket forudsætter, at det på grundlag af samtlige omstændigheder i det foreliggende tilfælde godtgøres, at en sådan fortrængende virkning, som er ugunstig for konkurrencen, kan opvejes, endog overvindes, af effektivitetsfordele, som ligeledes er til gavn for forbrugeren på dette marked (jf. i denne retning dom af 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, præmis 75 og 76).

46 Det første præjudicielle spørgsmål skal derfor besvares med, at artikel 102 TEUF skal fortolkes således, at en konkurrencemyndighed med henblik på at fastslå, om der foreligger et misbrug af avancepres, der er begået af en vertikalt integreret virksomhed, skal godtgøre for det første, at denne virksomhed har en dominerende stilling på det forudgående marked, idet der skal tages hensyn til den nævnte virksomheds markedsandele eller andre relevante karakteristika ved det nævnte marked, som gør det muligt at fastslå, at samme virksomhed har en økonomisk magtposition, der gør det muligt at anlægge en i væsentligt omfang uafhængig adfærd i forholdet til sine konkurrenter, kunder og forbrugere, og for det andet den omstændighed, at der på et marked i det efterfølgende omsætningsled, der er forbundet med det forudgående marked, anvendes en pris af den vertikalt integrerede virksomhed, som kan medføre en fortrængende virkning i forhold til dens konkurrenter, der er mindst lige så effektive som den, henset til dette efterfølgende markeds karakteristika.

Det andet og det tredje spørgsmål

47 Med det andet og det tredje spørgsmål, som skal behandles samlet, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 102 TEUF skal fortolkes således, at produkter, der ikke på efterspørgsels- eller på udbudssiden er substituerbare, såsom benzin og diesel, kan være omfattet af afgrænsningen af det relevante produktmarked, mens et produkt, såsom LPG, der er substituerbart på efterspørgsels- og udbudssiden for mindst et af disse to brændstoffer, er udelukket herfra.

48 Det fremgår af Domstolens praksis, at afgrænsningen af det relevante marked i forbindelse med anvendelsen af artikel 102 TEUF er af afgørende betydning, idet konkurrencemulighederne kun kan vurderes på grundlag af de pågældende varers egenskaber og principielt skal ske forud for vurderingen af, om den berørte virksomhed indtager en dominerende stilling (jf. i denne retning dom af 21.2.1973, Europemballage og Continental Can mod Kommissionen, 6/72, EU:C:1973:22, præmis 32). Denne afgrænsning har til formål at fastlægge de grænser, inden for hvilke spørgsmålet om, hvorvidt denne virksomhed er i stand til at anlægge en i væsentligt omfang uafhængig adfærd i forholdet til konkurrenter, kunder og forbrugere, skal afgøres (jf. i denne

retning dom af 9.11.1983, Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin mod Kommissionen, 322/81, EU:C:1983:313, præmis 37, og af 30.1.2020, Generics (UK) m.fl., C-307/18, EU:C:2020:52, præmis 127).

49 For at afgrænse det relevante marked må først produktmarkedet og dernæst det geografiske marked for det pågældende produkt fastlægges (jf. i denne retning dom af 14.2.1978, United Brands og United Brands Continentaal mod Kommissionen, 27/76, EU:C:1978:22, præmis 10 og 11, og af 27.6.2024, Kommissionen mod Servier m.fl., C-176/19 P, EU:C:2024:549, præmis 382).

50 Med hensyn til produktmarkedet fremgår det af Domstolens praksis, at begrebet det relevante marked indebærer, at der kan være effektiv konkurrence mellem de varer, som indgår i markedet, hvilket forudsætter en tilstrækkelig grad af substituerbarhed ved samme anvendelse af alle de produkter, som indgår i samme marked. Muligheden for udskiftning eller substitution vurderes ikke kun i forhold til produkternes objektive kendetegn. Konkurrencevilkårene og efterspørgsels- og udbudsstrukturen på det pågældende marked må også tillægges betydning (jf. i denne retning dom af 27.6.2024, Kommissionen mod Servier m.fl., C-176/19 P, EU:C:2024:549, præmis 383 og den deri nævnte retspraksis).

51 Det følger heraf, at vurderingen af, om to produkter er substituerbare, ikke er begrænset til en afgørelse af, om disse produkter ud fra et funktionelt synspunkt opfylder samme behov, men desuden kræver, at det fastslås, om disse produkter – i økonomisk henseende – faktisk er substituerbare. Det kan fastslås, at to produkter er økonomisk substituerbare, når ændringer i deres relative priser medfører en overførsel af salg fra det ene til det andet. Det skal i denne forbindelse understreges, at efterspørgselssubstitution ud fra et økonomisk synspunkt har den mest umiddelbare og effektive disciplinerende indflydelse på leverandørerne af et givet produkt. Vurderingen af denne substituerbarhed kan bestå i at vurdere efterspørgslens krydselasticitet i forhold til prisen, ved at afgøre, om forbrugerne af et produkt, der er udsat for en lille, men permanent prisstigning, vil skifte til substitutionsprodukter (jf. i denne retning dom af 27.6.2024, Kommissionen mod Servier m.fl., C-176/19 P, EU:C:2024:549, præmis 384).

52 Selv om en vurdering, der gør det muligt at afgrænse det marked, på hvilket det skal vurderes, om der foreligger en dominerende stilling, kræver en konstatering af de faktiske omstændigheder vedrørende konkurrencevilkårene og udbuds- og efterspørgselsstrukturen på dette marked, hvilket henhører under den forelæggende rets kompetence, skal det fastslås, at det ikke kan udelukkes, at der til trods for den manglende funktionelle substituerbarhed mellem tre typer motorbrændstof, som f.eks. diesel, benzin og LPG, for så vidt angår efterspørgslen fra de endelige forbrugere, henset til de særlige efterspørgselsforhold i Bulgarien, kan være en tilstrækkelig grad af substituerbarhed mellem visse af disse brændstoffer på engrosmarkedet for brændstoffer, der er henført under en afgiftssuspensionsordning, hvilket ville føre til, at disse brændstoffer blev omfattet af det samme produktmarked.

53 Det tilkommer derfor den forelæggende ret bl.a. at undersøge, dels om engrosoplagringen af benzin og dieselolie skal finde sted i anlæg af lignende eller forskellig art, dels om LPG kan gøres til genstand for engrosoplagring i de samme anlæg som benzin og dieselolie, eller om den tværtimod kræver særlige anlæg.

54 Det fremgår nemlig af forelæggelsesafgørelsen, at den bulgarske konkurrencemyndighed ved afgrænsningen af det relevante marked med henblik på vurderingen af, om der foreligger en dominerende stilling, alene tog hensyn til benzin og diesel, men ikke LPG, for så vidt som

forholdene for oplagring af disse to første brændstoffer for grossisterne er de samme, hvilket alt efter efterspørgslen gør det muligt for dem at tilbyde det ene eller det andet af de to førstnævnte brændstoffer, uden at dette medfører yderligere omkostninger for dem.

55 Hvad derimod angår LPG foreligger der ifølge den bulgarske konkurrencemyndighed særlige krav for så vidt angår oplagringen og videresalget heraf efter betalingen af punktafgifterne. LPG transporteres i øvrigt anderledes end benzin og dieselolie.

56 Sådanne betragtninger kan udgøre en objektiv begrundelse for den bulgarske konkurrencemyndigheds sondring mellem benzin og dieselolie på den ene side og LPG på den anden side, hvilket det imidlertid påhviler den forelæggende ret at efterprøve.

57 Henset til ovenstående betragtninger skal det andet og det tredje præjudicielle spørgsmål besvares med, at artikel 102 TEUF skal fortolkes således, at kun produkter, der har en tilstrækkelig grad af substituerbarhed, kan indgå i det samme marked med henblik på vurderingen af, om der foreligger en dominerende stilling. Når den adfærd, der anses for at være ulovlig, består i prispraksis, der medfører avancepres, skal konkurrencemyndigheden efterprøve, om konkurrencevilkårene og udbuds- og efterspørgselsstrukturen på trods af den manglende funktionelle substituerbarhed mellem tre typer motorbrændstoffer, såsom dieselolie, benzin og LPG, for så vidt angår efterspørgslen fra de endelige forbrugere gør det muligt at fastslå, at visse af disse brændstoffer tilhører det samme produktmarked på det forudgående marked.

Sagsomkostninger

58 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tredje Afdeling) for ret:

1) **Artikel 102 TEUF skal fortolkes således, at en konkurrencemyndighed med henblik på at fastslå, om der foreligger et misbrug af avancepres, der er begået af en vertikalt integreret virksomhed, skal godtgøre for det første, at denne virksomhed har en dominerende stilling på det forudgående marked, idet der skal tages hensyn til den nævnte virksomheds markedsandele eller andre relevante karakteristika ved det nævnte marked, som gør det muligt at fastslå, at samme virksomhed har en økonomisk magtposition, der gør det muligt at anlægge en i væsentligt omfang uafhængig adfærd i forholdet til sine konkurrenter, kunder og forbrugere, og for det andet den omstændighed, at der på et marked i det efterfølgende omsætningsled, der er forbundet med det forudgående marked, anvendes en pris af den vertikalt integrerede virksomhed, som kan medføre en fortrængende virkning i forhold til dens konkurrenter, der er mindst lige så effektive som den, henset til dette efterfølgende markeds karakteristika.**

2) **Artikel 102 TEUF skal fortolkes således, at kun produkter, der har en tilstrækkelig grad af substituerbarhed, kan indgå i det samme marked med henblik på vurderingen af, om der foreligger en dominerende stilling. Når den adfærd, der anses for at være ulovlig, består i prispraksis, der medfører avancepres, skal konkurrencemyndigheden efterprøve, om konkurrencevilkårene og udbuds- og efterspørgselsstrukturen på trods af den**

manglende funktionelle substituerbarhed mellem tre typer motorbrændstoffer, såsom dieselolie, benzin og flydende petroleumsgas, for så vidt angår efterspørgslen fra de endelige forbrugere gør det muligt at fastslå, at visse af disse brændstoffer tilhører det samme produktmarked på det forudgående marked.

Underskrifter